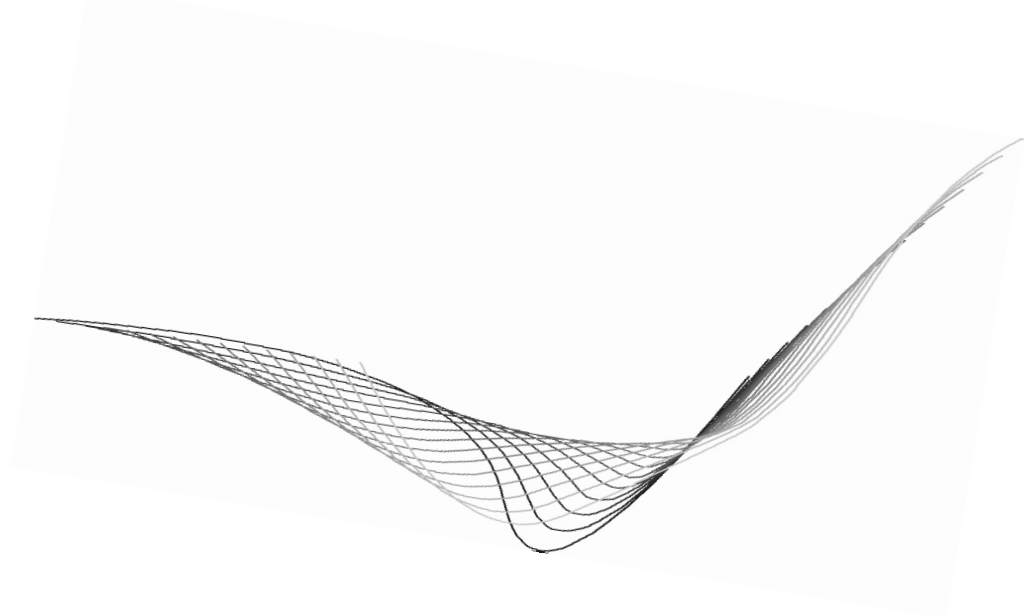

Orquestra
simfònica
del Vallès

Dossier Pedagògic OSV

EL VELL NOU MÓN
(SABADELL, GENER 2010)

1. Presentació
2. La viola
3. Un txec a Nova York
4. Els compositors
5. Els intèrprets
6. Propostes didàctiques
7. Recursos pedagògics

1 Presentació

El programa d'aquest concert que presenta l'Orquestra Simfònica del Vallès té diversos punts d'interès. D'entrada la combinació entre obres conegudes i poc freqüents. Un dels objectius de "la Simfònica" és poder oferir les grans obres del gran repertori i també descobrir-nos rareses. Així aquesta vegada tenim que el concert començarà amb una de les obres per a viola i orquestra que va escriure Franz Anton Hoffmeister, un músic alemany contemporani de Mozart molt poc prodigat al nostre país. Tampoc és molt habitual sentir peces per a viola solista, per bé que el catàleg d'obres per aquest instrument és extens. A la segona part del concert sonarà la que és probablement l'obra més coneguda del txec Antonin Dvorák, la seva novena i última simfonia, anomenada "Del Nou Món". Una obra plena de meravelloses melodies, que en algun cas han traspassat la frontera de la música clàssica per formar part del nostre imaginari sonor a través del cinema o la televisió.

Però tenim més punts d'interès: els solistes són dos músics joves, amb una destacada projecció. El director, Pablo González, després de diversos anys dirigint tota mena d'orquestrades importants, serà el titular de l'OBC (Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya) a partir de la temporada que ve. I el solista de viola, Joaquín Riquelme García, ha guanyat fa només unes setmanes una plaça de viola de l'Orquestra Filharmònica de Berlín, convertint-se en el primer músic espanyol en formar part de la plantilla d'un dels millors conjunts orquestrals del món.

2 La viola

Un violí i una viola

La viola és un instrument semblant al violí, però una mica més gran. Té quatre cordes, com aquell, i es toca de manera similar, però sona més greu. La seva extensió, aproximadament de tres octaves, equivaldria a la veu de contralt a la família dels violins (violins, violes, violoncels i contrabaixos).

La seva aparició cal situar-la cap al primer terç del segle XVIII. Al començament les violes tenien mides diferents i es van unificar en la que coneixem avui, cap al 1720. Actualment, fan uns 69 centímetres d'allargada i 26 d'amplada. L'arquet és més ample i menys lleuger que el del violí.

Els violins i les violes que apareixen a les orquestres actuals són hereus, d'alguna manera, de les antigues violes "da braccio". Portaven aquest afegit per distingir-les de les violes "da gamba" que es tocaven recolzant l'instrument entre les cames. Les violes "da braccio" sonaven en tavernes i ambients populars mentre que les violes "da gamba" es tocaven en ambients més refinats, com ara als palaus. Les violes da gamba van caure en desús cap a la segona meitat del segle XVIII.

L'època daurada de la viola la podríem situar entre el 1730 i el 1830 (classicisme i primera etapa del romanticisme), quan un munt de compositors van escriure al voltant de 150 concerts per a aquest instrument. Es creu que el primer concert per a viola solista apareix cap al 1730 i és obra de Georg Philipp Telemann¹.

Durant el barroc, les violes que integraven una orquestra eren un parell, podent-ne ser tres en el cas de les òperes. Als violistes se'ls criticava la poca preparació tècnica que tenien: eren pitjors intèrprets que els violinistes. És per això que durant aquesta època tenen poques obres on puguin lluir com a solistes i comparteixen el protagonisme amb altres instruments, com els violins.

Més endavant, durant el classicisme, les violes comencen a ser més valorades. Diversos autors de prestigi, com Benda o Carl Stamitz, escriuen concerts per a aquest instrument.

En els quartets de corda de Haydn i Mozart trobem ja parts de viola de gran qualitat i dificultat. De fet, Mozart tocava sovint aquest instrument i li va dedicar una "Simfonia concertant", una mena de "doble concert" per a violí i viola solistes. També destaquen els quintets de corda K. 516 i K. 614, que demanen 2 violes i que tenen el mateix grau de dificultat que les parts dels violins.

Sabem que en l'època en que Haydn va dirigir concerts a Londres, a l'última etapa de la seva vida, les orquestres tenien quatre violes, dues darrera dels primers violins i dues més darrera dels segons.

Compositors com Beethoven, Glinka, Berlioz, Hindemith, Richard Strauss o Schumann, entre molts altres, van escriure obres pensant en aquest instrument.

A Alemanya, a la viola se la coneix amb el nom de bratsche i a França com a alto.

Per alguns és un instrument de sonoritat ideal, per d'altres és poc brillant. És clar, però, que el seu so evoca melancolia i destaca més en els moviments lents que no pas en els ràpids.

---

¹ Un dels compositors més prolífics de la història de la música.

3 Un txec a Nova York

El viatge americà

La invitació a Antoni Dvorák per viatjar als Estats Units va venir de Jeannette Thurber, mecenes i fundadora del Conservatori Nacional de Música de Nova York, que va oferir al compositor txec la direcció d'aquest centre amb unes condicions econòmiques i laborals molt interessants. S'hi va estar del 1892 al 1895. Allà va fer de professor, director i compositor. És l'etapa de maduresa de Dvorák. El viatge i el contacte amb aquelles terres i costums van estimular la seva creativitat i s'hi va trobar molt a gust, tant ell com la seva família.

Thurber volia que el compositor txec esperonés els autors nord-americans i generés d'aquesta manera una escola de composició nord-americana. Això és el que en pensava Dvorák:

Estic convençut que el futur de la música d'aquest país s'ha d'edificar en el que anomenem melodies negres. Aquestes poden ser la base per a una seriosa i original escola de compositors que es pot desenvolupar als Estats Units. Aquests bonics i variats temes són el fruit de la terra. Són les cançons populars de la vostra terra i els vostres compositors han de centrar-se en elles.

El Carnegie Hall de Nova York, el lloc de l'estrena

Dvorák escriu la simfonia entre els mesos de gener i maig del 1893 i l'estrena es fa el 16 de desembre de 1893, al Carnegie Hall de Nova York. Va ser un gran èxit, amb aplaudiments al final de cadascun dels moviments, que van obligar al compositor a aixecar-se i saludar cada vegada. La interpretació va anar a càrrec de l'Orquestra Filharmònica de Nova York, que va dirigir l'hongarès Anton Seidl.

a violoncel i orquestra" són les principals obres que el músic txec escriu mentre és a Amèrica.

La Novena Simfonia, el Quintet per a cordes en Mi bemoll Major, el Quartet en Fa Major "Americà" i el "Concert per

La simfonia

Ja abans de l'estrena, Dvorák va voler deixar clar de quina manera el folklore americà estava present en la seva simfonia. Aquí reproduïm un fragment del comentari aparegut al diari New York Herald, un mes abans de l'estrena:

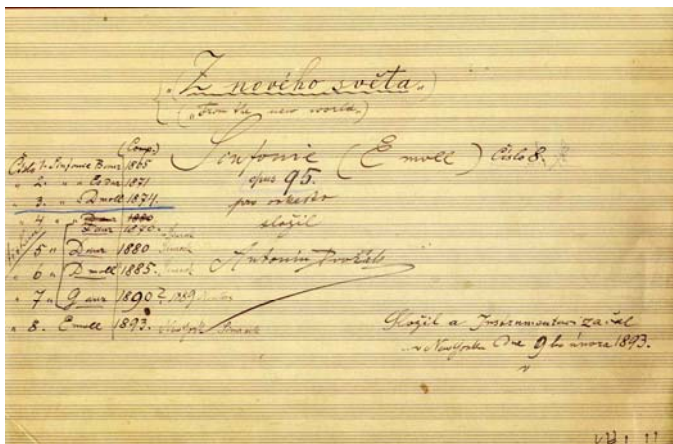
Des del moment en que vaig arribar a aquest país, em vaig interessar profundament per la música dels indis i dels negres. El caràcter, la veritable naturalesa d'un poble, estan continguts en la seva música nacional. Per aquesta raó, la meua atenció s'ha tornat en primer

lloc cap a aquestes melodies populars. Ara penso que la música dels indis i la dels negres són idèntiques. He estudiat un gran nombre de melodies índies i, a poc a poc, m'he imbuït del seu estil. És aquest esperit el que he tractat de reproduir en aquesta simfonia. Però no he inclòs cap melodia ja existent. He escrit temes originals que tinguessin les peculiaritats de la música índia i, utilitzant-los com a base, els he desenvolupat amb tots els recursos de la moderna tradició musical.

La simfonia acostuma a durar uns 40 minuts. Qui millor que l'autor per descriure l'obra:

La simfonia està en mi menor i té quatre moviments. S'obre amb una breu introducció, un Adagio de només 30 compassos que desemboca a l'Allegro, en el que s'encarna el principi que he desenvolupat també en les meves Danses Eslaves: preservar, traduir en música l'esperit de cada poble tal i com apareix en les seves melodies nacionals i en les seves cançons folklòriques.

El segon moviment és un Largo. Però és diferent als que acostumem a trobar en les composicions simfòniques. En realitat és un estudi o prova per a una obra més llarga, una

Manuscrit de la primera pàgina de la simfonia

cantata o una òpera² que tinc intenció d'escriure, i que es basarà en el Hyawatha de Longfellow³. Fa temps que tinc a la ment aquest poema. M'hi vaig acostar fa 30 anys, però en la traducció al txec. Ara, l'original m'ha causat una profunda impressió. L'Scherzo de la simfonia està inspirat en l'escena de la festa de Hyawatha, en la que dansen els indis, on he tractat de transferir a la música el color local del caràcter indi. El quart temps és un Allegro. Tots

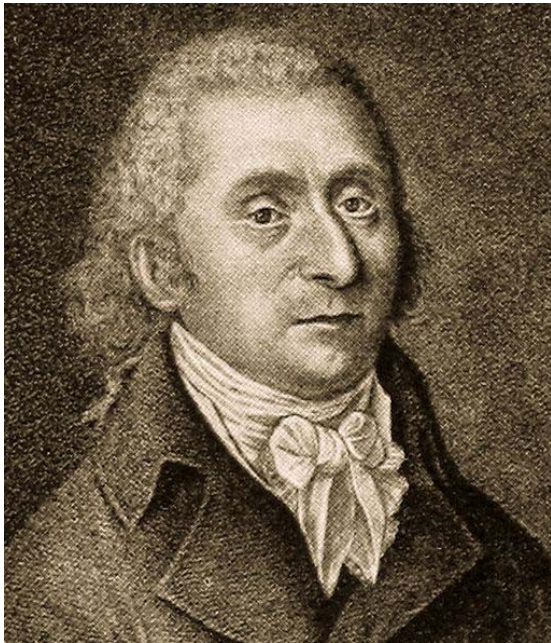
els temes anteriors convergeixen en aquest i són tractats amb una àmplia varietat de formes. Els instruments són els habituals, els de l'orquestra beethoveniana, és a dir cordes, quatre trompes, dos oboès, dos clarinets, dues flautes, tres trombons, dues trompetes, dos fagots i timbales. Només hi afegeixo el corn anglès per a efectes instrumentals, i a més deixo a càrrec seu la gran melodia lírica del segon temps.

La Simfonia "Del Nou Món" té gran varietat de melodies i ritmes que la fan especialment atractiva. El tema principal del primer moviment, que va apareixent en altres moments de l'obra, dona unitat a la composició. En aquest temps és on hi trobem la melodia que ens pot recordar l'espíritual negre "Swing low". Destacable és també el segon moviment, on hi sona la melodia nostàlgica del corn anglès, un dels moments més bonics de tota l'obra, que té caràcter de marxa fúnebre. El ritme de dansa del Scherzo (amb el vals bohemi de la part central) i el tema heroic dels metalls i les timbales de l'últim moviment, són altres episodis destacables d'aquesta simfonia. Una obra, en definitiva, que ve a ser una mena de retrat del paisatge nord-americà vist amb els ulls d'un europeu.

² Finalment no ho arribaria a escriure.

³ Llegendeta que es basa en un líder indi del segle XVI.

4 Els compositors

FRANZ ANTON HOFFMEISTER

Rottenburg amb Neckar (Alemanya), 1754 – Viena, 1812

La seva primera carrera no va ser la de música sinó la de dret. A la música hi va entrar més tard però, tot i això, de seguida va aconseguir un ràpid reconeixement, especialment a Viena, on el 1780 ja s'havia convertit en un dels compositors més populars de la ciutat. Avui, però, se'l recorda en la seva faceta d'editor de música: va ser el primer en instaurar a Viena una empresa dedicada a la publicació de partitures. No només va editar la seva música sinó la de la majoria dels compositors més destacats de la seva època com Mozart, Haydn o Beethoven, entre d'altres. Aquests autors no només tenien Hoffmeister com a editor sinó també com a amic. Per exemple, Mozart li va dedicar

un dels seus quartets (el que porta com a número de catàleg el 499). Juntament amb un editor anglès va ser el primer en publicar per primera vegada les obres de tecla de Johann Sebastian Bach (1802). Després es va vendre el negoci i anys després va fundar una altra editorial que també va abandonar perquè no li deixava prou temps per compondre.

Aquest text publicat per Ernst Ludwig Gerber el 1812, l'any de la seva mort, en el seu diccionari biogràfic *Neues Lexikon der Tonkünstler*, demostra el respecte que li tenien els seus contemporanis:

Si ha d'analitzar les seves moltes i variades obres, aleshores hauria d'admirar la intel·ligència d'aquest compositor. Es va guanyar un merescut prestigi i gran difusió gràcies al contingut original de les seves obres. No només mostren una riquesa en l'expressió emocional, sinó també un ús interessant i adequat dels instruments que utilitza. Aquest últim aspecte ens demostra fins a quin grau coneixia cadascun dels instruments que podríem pensar que va ser un virtuós de tots els instruments per als quals va escriure.

Curiosament l'instrument per al que més va compondre Hoffmeister va ser la flauta, a la qual va dedicar molts concerts i música de cambra. De fet, el concert que programa "la Simfònica", segons sembla, era originàriament per aquest instrument i va ser transcrit per a viola. També va compondre més de 60 simfonies, unes 8 òperes, nombrosos concerts i molta música de cambra, per a piano, i diverses col·leccions de cançons. Durant un temps es va pensar que alguns dels seus quartets de corda havien estat escrits per Haydn.

ANTONIN DVORÁK

Nelahozeves, 1841 – Praga, 1904

Antonin Leopold Dvorák (pronunciat Vórjak), és juntament amb Bedrich Smetana⁴, l'impulsor de la música nacionalista txeca, que va donar a conèixer arreu d'Europa i també als Estats Units.

El seu pare (Frantisek Dvorák) volia que el seu fill continués el negoci familiar d'hostaleria i carnisseria i que no es dediqués a la música. Trobem casos semblants en altres compositors, com els germans Strauss.

Els primers instruments que aprèn a tocar són el violí, el piano i sobretot l'orgue. Comença la seva carrera professional, però, primer com a intèrpret de viola de diverses orquestres, especialment la del Teatre Nacional de Praga, que dirigia Smetana.

Va ser molt amic de Brahms, que va posar-lo en contacte amb l'editor Simrock, qui va publicar les seves primeres obres. A partir de la dècada del 1880, Dvorák es va donar a conèixer a Europa. Va viatjar a Anglaterra diverses vegades per dirigir la seva música i també va estar a Alemanya, Hongria i Rússia.

Entre el 1892 i el 1895 va traslladar-se als Estats Units per dirigir el Conservatori de Nova York. Quan va tornar d'Amèrica va començar a escriure poemes simfònics⁵ i també va estrenar "Rusalka" (1901), la seva òpera de més èxit. Els últims anys de la seva vida els va dedicar també a l'ensenyament, al Conservatori de Praga, on abans hi havia ensenyat composició. Entre els seus alumnes hi trobem el compositor Josef Suk.

Obres més destacades:

Stabat Mater

L'òpera "Rusalka"

Quartet en Fa Major "Americà"

Simfonies 7, 8 i 9

Concert per a violoncel i orquestra

Serenata per a cordes

Dances esclaves (2 reculls, escrits primer per a piano a 4 mans i després orquestrats).

---

⁴ Compositor txec (1824-1884), autor d'obres amb un important component de folklore txec com l'òpera "La núvia venuda" o el cicle de poemes simfònics "La meva pàtria".

⁵ Composicions que prenen habitualment un text literari com a font d'inspiració.

5 Els intèrprets

L'ORQUESTRA SIMFÒNICA DEL VALLÈS

L'Orquestra Simfònica del Vallès (OSV) va néixer l'any 1987 per iniciativa de l'Associació d'Amics de l'Òpera de Sabadell. És l'única orquestra simfònica de l'Estat on els músics i treballadors que la formen són alhora els propietaris. L'OSV és, doncs, una orquestra diferent, que viu del seu públic i dels seus concerts. Cada any participa en un centenar d'actuacions, en format simfònic (amb temporades estables a Sabadell i al Palau de la Música Catalana) o bé col·laborant en les òperes i sarsueles que organitzen els Amics de l'Òpera de Sabadell.

PABLO GONZÁLEZ, el director

Va néixer a Oviedo el 1975. Allà es va formar i després va marxar a Londres per ampliar estudis. Justament a Anglaterra va començar la seva carrera de director d'orquestra. El fet de guanyar concursos de direcció, com els de Granada o Cadaqués, l'ha permès dirigir nombroses orquestres d'arreu del món. Després de ser director assistent d'unes quantes formacions, la temporada que ve estrenarà la primera titularitat, i ben a prop d'aquí: serà el principal director de l'OBC. A "la Simfònica" ja l'ha dirigida en algunes ocasions i sempre s'ha mostrat encantat de tornar a treballar amb els músics de Sabadell.

JOAQUÍN RIQUELME, el solista de viola

Va néixer a Múrcia l'any 1983. Allà va ser precisament on va començar els seus estudis de música. Després els va ampliar primer al Conservatori de Madrid i després a Berlín. Ha estat solista de viola de diverses orquestres i també l'han convidat a actuar amb altres formacions. A més de tocar amb orquestres també fa molta música de cambra, amb diversos conjunts. Les últimes quatre temporades ha estat l'assistent de viola solista de l'OBC. Des d'aquest mes de gener ocuparà una de les places de viola de l'Orquestra Filharmònica de Berlín, una de les millors orquestres del món. És el primer espanyol en formar-ne part.

6 Propostes didàctiques

Aquí teniu una sèrie de continguts que es poden treballar amb els alumnes:

- Identificació de l'orquestra i les seves diverses seccions.
- Rituals d'un concert: afinació, salutacions, director, solista, públic.
- Treball de les diferents obres i dels seus autors.
- La família dels instruments de corda de l'orquestra.
- Tipus de viola: d'amore, da braccio, da gamba, etc.
- Nacionalismes musicals: quins països, a banda de Txèquia, destaquen per la presència de la seva música folklòrica en les obres clàssiques, en el segle XIX i XX?
- Diferències entre concert i simfonia.
- Diferències entre romanticisme i classicisme.
- Compositors europeus van marxar als Estats Units. Posar exemples i explicar per quins motius van marxar d'Europa.
- Treballar les indicacions de tempo, especialment de la simfonia.
- Buscar elements txecs en el catàleg de les obres de Dvorák.

7 Recursos pedagògics

Llistat de composicions d'Antonin Dvorák

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_compositions_by_Antonín_Dvořák

Partitura completa de la Simfonia "Del Nou Món"

http://imslp.info/files/imglnks/usimg/2/2a/IMSLP05873-Dvorak_-_Sinfonie_Nr.9.pdf

Anunci de Televisió Espanyola, amb el "Largo" de la simfonia de fons

http://www.youtube.com/valmesquemilparaules#p/f/4/YJtevD_a22g

Accés lliure a Spotify per sentir les obres del concert i altres de Dvorák i Hoffmeister:

<http://www.spotify.com/es/products/free/>

Gravació de la Simfonia núm. 9 de Dvorák (versió de Carlo Maria Giulini) al Spotify:

<http://open.spotify.com/artist/6HSDLBU8zibQYMjmlFgZpD>

Concert de viola de Hoffmeister al Spotify:

<http://open.spotify.com/artist/3NmQYtICTc79yF9ro3npuK>

Llistat de composicions per a viola:

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_compositions_for_viola

Acudits de violes (en anglès)

<http://www.mit.edu/~jcb/jokes/viola.html>

Redacció: Pere Andreu Jariod

Orquestra
simfònica
del Vallès

www.osvalles.com

Narcís Giralt, 40 · 08202 Sabadell
Tel. 93 727 03 00 · Fax 93 727 22 28 · osv@osvalles.com